

УДК 336.26:631.1

Коробка С.В., к.е.н., ст. викладач[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРЕДИТУВАННЯ МАЛИХ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

У статті досліджуються особливості кредитування сільськогосподарських товаровиробників у тому числі і малих підприємств. Проаналізовано основні перешкоди кредитування малого сільськогосподарського підприємництва, звертається увага на основні проблеми, що пов'язані з кредитуванням. Подаються пропозиції щодо покращення умов кредитування малого сільськогосподарського підприємництва.

Ключові слова: підприємництво, мале підприємництво, кредитування, сільське господарство.

Постановка проблеми. В Україні здійснювалися активні заходи щодо підвищення продуктивності аграрного сектора економіки, спрямовані на запровадження ринкових засад його функціонування.

Однією з важливих складових ринкової економіки є відхід від системи прямої державної підтримки та створення правових засад для залучення до аграрного сектора приватних фінансових ресурсів, які б уможливили його активну трансформацію та зробили б цю галузь національного господарства прибутковою.

Пріоритетним джерелом фінансування сільськогосподарського виробництва, без перебільшення, можна назвати залучення приватних позикових (кредитних) коштів, тобто кредитування приватними фінансовими установами. Держава створює сприятливі умови для надходження таких коштів від учасників кредитних відносин.

Проте і досі кредитування малого сільськогосподарського підприємництва України залишаються проблемним. В Україні сільгоспвиробників кредитують щонайбільше на півтора року, тоді як закордоном – на п'ять і більше, а тому потреба в довгострокових кредитах задовольняється лише на 2%. До основних перешкод які виникають перед малими підприємствами в сільському господарстві можна віднести є: високі кредитні ставки (у 83 % випадків), відсутність застави (29 %), відсутність страхового покриття (15 %), відсутність інформації про кредитодавців (11 %), відсутність кредитної історії (9 %) [1, С. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність даного дослідження полягає в тому, що питанню кредитування малих сільськогосподарських підприємств присвячено значний обсяг публікацій.

Зокрема, проблема кредитування малих підприємств розглядаються в працях Штефана фон Крамона-Таубаделя, С. Зорі, Л. Штріве [2, С. 50–65.], І. Мамчур [1, С. 4]. Проте особливостям кредитування малих сільськогосподарських підприємств приділяється недостатня увага, тому вона потребує більш глибокого вивчення. Оскільки, аналіз функціонування малого підприємництва показує, що невдачі багатьох підприємств обумовлюються багатьма причинами, але визначальною серед них є низька кредитоспроможність.

Формування цілей статті. Потреба в проведенні даного дослідження пов'язана із значним оновленням правової бази і сучасним станом справ у галузі кредитування сільського господарства. Проведене дослідження дасть можливість узагальнити проблемні питання та окреслити шляхи їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Проблема у створенні ефективної системи фінансування малого підприємництва в сільському господарстві є безперечною. Вона спричинена відсутністю у більшості сільськогосподарських виробників, в тому числі і малих підприємств, обігових коштів, необхідних для відтворення виробництва та забезпечення його виживання. У процесі пошуку кредитних ресурсів сільськогосподарські товаровиробники наштовхуються на цілу низку проблем, які в основному спричинені особливостями кредитування даної сфери економіки. До основних перешкод кредитування малого сільськогосподарського підприємництва слід віднести [1]:

– сезонність виробництва. Грошові кошти до сільськогосподарських виробників надходять циклічно. Більша частина сільськогосподарських товаровиробників потребують грошових коштів у період посіву та збору врожаю. Проте збільшення обігових коштів відбувається у період реалізації сільськогосподарської продукції.

– ризикованість. Більшість комерційних банків не проводять досліджень пов'язаних з оцінкою ризиків кредитування сільськогосподарських товаровиробників. Не сприяють цьому і державне рефінансування та прогнозування можливих об'єктивних ризиків, які постійно супроводжують сільськогосподарське виробництво.

– неефективна організація виробництва. Це спричинено одноманітністю вирощування культур в межах одного кліматичного поясу, а також програма страхування врожаїв є здебільшого неефективною, а наявні дані не завжди в змозі відобразити реальний стан речей.

– існує потреба у довгострокових кредитах. Сучасне сільське господарство є капіталомістким. Оскільки, малі сільськогосподарські підприємства використовують порівняно не великі площі то і обсяг фінансових надходжень у них не значний. Тобто їм бракує грошових надходжень за допомогою яких можна погасити кредити, а інвестиції в обладнання, землю та сільськогосподарські культури потребують довгострокового фінансування та тривалого терміну окупності.

Регуляторні заходи, які пропонуються сьогодні в Україні істотно відрізняються, та сьогодні існує 2 думки щодо кредитування малого сільськогосподарського підприємництва. З однієї сторони деякі політики та

науковці вважають, що існує нагальна потреба в протекціоністських діях держави. Тобто, надання субсидій (дотацій), створення механізмів забезпечення аграрного сектора кредитами та заснування спеціалізованої державної установи, через яку централізовано надавалися б кредити.

З іншої сторони – українські банкіри, закликають до посилення прав кредиторів і до зменшення втручання держави у виробництво сільськогосподарської продукції та ринки матеріально-технічних ресурсів. Вони стверджують, що самостійно могли б регулювати обсяги кредитів на постійній основі навіть у найближчому майбутньому, якби їхні права були захищені і ризики, викликані надмірним державним втручанням, були зменшені [2, С. 59]. На користь мінімізації державної підтримки сільського господарства свідчить і дослідження, проведене Світовим Банком спільно з Організацією з економічного співробітництва та розвитку, що виділяє як одну з перешкод для вступу України до Світової організації торгівлі надмірну підтримку державою сільського господарства [3].

Значний вплив на кредитоспроможність суб'єктів господарювання в сільському господарстві мають: порядок ціноутворення (включаючи сукупність заходів адміністративного впливу на ціноутворення та створення механізмів товарних інтервенцій на ринку), а також запровадження або скасування податкових пільг для певних категорій виробників. Скасування податкових пільг може значно скоротити рівень доходів, що негативно позначиться на кредитоспроможності сільськогосподарських підприємців, і навпаки виключення окремих статей оподаткування може істотно підвищити рівень доходів агропромислових виробників, що позитивно позначиться на їхній кредитоспроможності. Коливання цін на певні види продукції, впливаючи на рівень доходів виробників, також дає відповідь на питання про їхню кредитоспроможність.

Потенційними кредиторами аграрного сектора є: банки, кредитні спілки, кредитори, які позичають свої приватні кошти, і ломбарди, а також компанії з постачання матеріально-технічних ресурсів і переробні підприємства. Всі ці інституції співіснують у багатьох країнах і надають послуги відповідно до різних вимог клієнтів [2, С. 60].

Основні проблеми, пов'язані з кредитуванням малих сільськогосподарських підприємств, можна згрупувати наступним чином:

- низька кредитоспроможність підприємств;
- суттєві недоліки українського законодавства;
- слабка банківська система України;
- відсутність необхідних інститутів [2, С. 59].

Проте виділення суттєвих недоліків вітчизняного законодавства в окрему проблему є недоцільним, оскільки законодавство виконує регуляторну функцію, у сфері кредитування малого сільськогосподарського виробництва. Проблеми правового забезпечення були серед ключових факторів гальмування розвитку кредитоспроможності сільськогосподарських підприємств, необхідних

інститутів кредитування та банківської системи в цілому, слід розглядати їх у контексті вирішення решти проблем.

Проблема кредитоспроможності малих сільськогосподарських підприємств тісно пов'язана з виконанням ними своїх зобов'язань за кредитним договором, а саме: повернення кредитодавцеві суми кредиту та сплати процентів згідно з договором та забезпечення виконання відповідних зобов'язань.

Перехід від державно-дотаційної на ринкову систему фінансування призвели до позитивні результатів у зовнішньому фінансуванні сільськогосподарських підприємств [2, С. 63].

Проте, на сьогоднішній день невирішеним залишається питання кредитів на придбання сільськогосподарської техніки. Адже відомо, що кредити надаються під заставу, а майно, яке є в розпорядженні малого сільськогосподарського підприємства (фермерські приміщення та інше), комерційними банками під заставу не приймається через низьку ліквідність (низьку балансову вартість, нетипові проекти) і неможливість подальшої її реалізації в разі неповернення кредиту. Тому вважаємо, що одним із невідкладних завдань є створення ринку землі, за якого сільськогосподарські угіддя могли б бути предметом застави.

Специфіка забезпечення малих сільськогосподарських підприємств фінансовими ресурсами полягає у використанні неординарних методів фінансування. До них слід віднести: мікrokредитування, лізинг та венчурне фінансування. Мікrokредитування використовується в основному для фінансування і надання допомоги найменшим підприємствам.

Лізинг не є притаманним лише малим сільськогосподарським підприємствам, оскільки і великі підприємства користуються таким методом залучення матеріально-технічних і фінансових ресурсів. Проте лізинг для малого підприємництва в сільському господарстві забезпечує ряд переваги: стовідсоткове кредитування, яке не потребує негайного початку платежів; набагато простіше отримання контракту за лізингом, ніж позики, оскільки лізинг передбачає цільове використання коштів, а саме на придбання устаткування, та забезпечення позики у вигляді цього ж обладнання; можливість через лізинг залучення сучасних і високопродуктивних технічних засобів дасть можливість не тільки оперативно реконструювати виробництво, а й спрямовувати зекономлені кошти на інші потреби.

Проте дана форма фінансування технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, розвинута недостатньо. Обсяг лізингових угод на сільськогосподарське обладнання в Україні зменшився у 2008 році з 6,2 млн. до 5,7 млн. доларів США, що становить 34,5% всіх лізингових угод. Згідно з останніми дослідженнями на 70–80% сільськогосподарська техніка себе спрацювала, а приблизно 40% тракторів в Україні вироблені 15–25 років тому.

Сьогодні придбання сільськогосподарської техніки субсидується урядом через часткову компенсацію відсоткової ставки, іншими програмами. Збільшення пропозиції вітчизняної сільськогосподарської техніки через дотування її виробників не дала бажаних результатів. Фермери продовжують

купувати імпорту техніку. Основною причиною цього була низька якість техніки, а ціна орієнтувалася не на кінцевого споживача. Також спостерігаємо простермінування заборгованості за імпортовану техніку, куплену ще на початку 90-х років минулого століття.

Висновки. На даний момент в Україні вже сформувався комплекс законодавства щодо кредитування сільського господарства в контексті реформування та переходу від дотаційної до ринкової системи фінансування агропромислового комплексу. Зокрема законодавством визначено такі форми кредитування, як бюджетне та приватне, що здійснюється із застосуванням наступних інструментів: компенсація відсотків за коротко- і довгостроковими кредитами фінансових установ, взаємне кредитування (кредитні спілки), заставні операції зі складськими свідоцтвами, іпотечне кредитування.

Кредитування сільського господарства характеризується певними особливостями, що пов'язані зі специфікою цієї галузі. Ці особливості викликають досить активну участь держави в кредитних відносинах у сільському господарстві України, що знаходить прояв у безпосередньому наданні державою поворотних позикових коштів на пільгових умовах та частковій компенсації державою відсоткових ставок за кредитами комерційних банків.

Головними проблемами, що пов'язані з кредитуванням сільськогосподарських виробників, досі залишаються: низька кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств; слабкість банківської системи України; нерозвиненість небанківських інститутів кредитування (зокрема кредитних спілок).

Проблема кредитоспроможності малих сільськогосподарських підприємств частково вирішується державною допомогою в компенсації відсоткових ставок за кредитами комерційних банків. Однак досі залишаються проблеми, пов'язані з недостатністю заставного майна в сільгоспвиробників.

Література

1. Мамчур І. Селу потрібні кредити/ І. Мамчур // Президентський вісник. – 2004. – № 46. – С. 4
2. Штефана фон Крамона–Таубадель Політика і розвиток сільського господарства в Україні / Штефан фон Крамона–Таубадель, С. Зоря, Л. Штріве. – К.: Альфа–Принт, 2001. – С. 50–65.
3. Markets and Agroenterprises Basic Guidelines for Effective Rural Finance Projects / Bob Fries. – 1995–97. – USAID–sponsored Cooperative Bank Development Project. Джерело: офіційна Інтернет–сторінка Світового Банку: <http://lnweb18.worldbank.org/ESSD/ardext.nsf/11ByDocName/BasicGuidelinesforEffectiveRuralFinanceProjects>.

Summary

Korobka S. V.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj*

PROBLEM QUESTIONS OF CREDITING OF SMALL AGRICULTURAL ENTERPRISES

The features of crediting of agricultural commodity producers including small enterprises are probed In the article. The basic are analyses obstacles of crediting of small agricultural enterpris, attention applies on basic problems which are related to crediting. Suggestions are given in relation to the improvement of terms of crediting of small agricultural enterprise.

Рецензент – д.е.н., проф. Музика П.М.